

A GYÜLEKEZET MINT A LELKÉSZNEVELÉS ESZKÖZE

Alapános egyházi álláspont, hogy a lelkész az egyházközség val'áskereszkölcsi öre, a gyülekezet nevelője, ki a szó hatalmával és személyes példaadással a gyülekezet valláserkölcsl fejlődését hivatott munkálni, s általában minden keresztény erény mintaképe gyanánt kell állnia a gyülekezet előtt.¹

A másik általánosan elfogadott tény pedig az, hogy a lelkészt a teológiai intézetben képezik ki hivatásának betöltésére.

Ilyen körülmények között szokatlanak tünik lelkészi mivoltunkat — ha bizonyos mértékben is — a gyülekezet nevelő hatásának tulajdonítani.

Nincs valahol ellentmondás? A lelkészt a gyülekezet nevei? Nem fordítva? S mi akkor a teológiai nevelés szerepe?

Fzekről a kérdésekről találtam szembe magam, amidőn tíz évnél több gyakorló lelkészi szolgálat után újra meglátogattam a teológiát, s elbeszélgettem a mostani hallgatókkal a gyülekezeti életről. Aztán a Keresztény Magvető 1972. első számában megjelent két cikk újra a gyakorlati munka területére hívta fel a figyelmemet. Ugy éreztem, hogy nagyon hasznos lenne — tekintettel arra, hogy a folyóirat elsősorban a lelkészeknek a főurra — elbeszélgetni egymással ez úton is a gyakorlati lelkészi munkáról, hogy elmondjuk véleményünket, tapasztalatunkat mindnyájunk érülésére.

A fenti kérdésekre kereseu hát a feleletet e kis tanulmányban.

A címben feltüntetett megállapítással egy pillanatra sem akarom kisebbiteni a teológiai nevelés értékét és fontosságát, csírán egy tényre kívánok rámutatni, arra, hogy a lelkészi hivatás kialakulásában a gyülekezetnek olyan szerepe van, amit nem lehet figyelmen kívül hagyni.

Az ideális lelkésznevelés a gyülekezetben kezdődik, a teológiai intézetben folytatódik, végül a gyülekezetben teljesedik ki.

Az egvének a gyülekezetből kell elindulnia a lelkésszé válás útján, és a gyülekezetbe fel visszatérnie ahhoz, hogy lelkész legyen.

Egy gvséges gyülekezet vallásos élete, közelebbről egy vallásos buzgóságú család kell az indítást megadja az egyének a lelkészi hivatás felé.

A lelkészi hivatáshoz szükséges elméleti ismereteket a teológiai intézetben szerezzük meg. Ilyen szempontból nélkülözhetetlen jelentősége

van. Én most nem kívánok e kérdéssel részletesebben foglalkozni, mert jelen esetben az a célom, hogy az elméleti oktatás mellett a gyülekezet jelentőségére mutassak rá.

Elsősorban azzal a kérdéssel kell szembenéznünk, hogy milyen alapon tekinthető nevelési tényezőnek a gyülekezet.

1. A gyülekezet önmagában tekintélyt jelent. Dávid Ferencnek tulajdoníthatjuk talán ennek az első unitárius jellegű megfogalmazását, ahogy az 1568-as tordai országgyűlés határozatában olvasható: „... és a község, ha venni akarja, jó, ha nem pedig, senki kényszerítéssel ne kényszerítse az ő lelke azon meg nem nyugodván, de oly prédikátort tarthasson, az kinek tanítása ő nekie tetszik...“²

Természetesen a lelkésznek is szüksége van a tekintély megszerzésére, de a lelkész leghamarabb ott téveszti el dolgát, amikor figyelmen kívül hagyja a gyülekezet, a közösség tekintélyét.³ „A lelkészi hivatás külön keveréke a szolgaságnak és a szabadságnak.“⁴ „A lelkész ember szolgálja, Isten embere.“⁵ A gyülekezet és a lelkész személyes tekintélyét egyaránt szem előtt kell tartani. A pásztornak pásztor kell maradnia, de ismernie kell a nyáj tagjainak igényét, és azt kell szolgálnia, mert csak így lehet szolgálni, és akik jól szolgálnak, szép tisztességet szereznek (Tim 3, 13).

2. Az előbbiekből kitűnik, hogy a gyülekezet tekintélyét nem lehet abszolút tekintélynek elforadni. Ha így járunk el, akkor egy jó, vagy egy téves közvélemény bábjai leszünk, kit a kétes értékű közhangulat dróton rángat, vagy fölön fogva vezet.

Szentábrahámi Mihály is ettől óvja a lelkészeket idézett munkájában: „nehogy úgy tűniék fel, hogy a lelkész az emberek tapsára, s üres dicsőségre vágyik inkább, mint a hallgatók értésére.“⁶

Ettől tekintve mindig tudatában kell legyünk, hogy a gyülekezet közösség. S mivel az ember közösségi lény, egyéni szempontjait mindig a közösség szempontjainak rendelte alá. „Ha kisebb lett volna benne a társas érdekek védelme, mint az egyéni önzés, elpusztult volna.“⁷ Különösen a lelkész kell legyen az az ember, aki a közösségi szempontot tiszteletben tartja, mert ő nemcsak a közösségben, a közösségből, de a közösségért kell élni. E-ért ismernie kell a közösség véleményét, mint ahogy Jézus is tette, mi-ön megkérdezte tanítványaitól: kinek mondanak engem az emberek? (Mt 16, 13)

A hívek véleményét könnyen meghallja minden lelkész, aki a legcsekélyebb érdeklődést tanúsítja ezen a téren.

Miért ne lenne véleménye a híveknek az egyház, a lelkész dolgairól? A reformáció eltörölte a hívek és a lelkész közötti válaszfalat. Ne felejtsük el, hogy amíg a híveket egyáltalán valami érdekli és arról ilyen vagy olyan véleményük van, addig törődnek velünk. Nekünk pedig a véleményeket mindenképpen ismerni kell. Kezünket az élet ütőerén kell tartanunk, hogy az élettel el ne szakadjunk, hogy a hívek egyházon kívüli törekvéseit ismerve, lehetőségeink, képességeink határán belül mellőlük állhassunk.

Lelkészi munkánkat illetően pedig azért, mert az „ige hirdetésben fáradozatlan buzgalom kívántatik meg“ (2 Tim 4, 2).

Továbbá, akik „beszédüket az okosság szabályai szerint a hallgatók állásához és felfogásához alkalmazni nem tudják . . . azok válasszanak más életpályát“.⁸

3. A gyülekezetnek emellett az egyházi törvények értelmében kimondottan kötelessége is, hogy a lelkészi teendők jó körülmények között, a szabályoknak megfelelően gyakoroltassanak. Ezen jogokat a hívek a keblitanács által gyakorolják.⁹ Ha kimondottan a Szervezeti Szabályzat nem is hivatkozik a híveknek a lelkész fölötti felügyelet jogáról, a 21 § érezteti ennek lehetőségét is.

Szentábrahámi Mihály püspök határozottan rámutat arra, hogy a gyülekezet kötelessége: „a gyanús tanítókat az igazaktól megkülönböztetni“ (1 Thesz 5, 21; Ez 34, 24; Mt 7, 15 stb.).¹⁰

4. A hízelgő vélemények félrevezetik az embert, mert olyan értékeket kezdünk magunknak tulajdonítani, amelyekkel nem rendelkezünk. Hivatkozhatok egyik gyakorlott lelkésztársam kijelentésére, aki azt mondotta: belőlem nem a barátok, de az ellenségek csináltak embert.

5. Ha a gyülekezetet nem mint közösséget tekintjük, hanem egyenként vizsgáljuk, rájövünk arra, hogy a legegyszerűbb emberben is van erkölcsi nagyság, példamutató erő, mégpedig olyan, hogy a lelkész is példát vehet róla. A gyülekezet így válik egyéniségképző iskolává. Tapasztalatban, emberismeretben gazdagodik. Tanítva tanul, vizsgáztatva vizsgáztalódik.

Valahogy úgy van ez, ahogy dr. Boros György püspök mondotta az 1928. évi Főtanácson tartott programbeszédében:

„Kívánom, hogy valahányszor jobbomat a jobb kezetekbe teszem, vegyetek át lelkem akarati erejéből, s viszonzásul adjatok a tietekből. Így az én erőm szétszóródik köztetek, hogy teremjen új gyümölcsöt, a tietek fölhalmozódik bennem, és hatalommá tömörül, hogy egyházunk kicsinye, nagyja vegye észre, ha valahol megjelenik a főpásztor, hogy Isten nevében a ti akaratotok, a ti törvényeitek, a ti ráruházott jogotok szerint szól, cselekszik, fedd, buzdít, áld és megszentel.“¹¹

Tulajdonképpen már érintettem is azt a kérdést, hogy van-e és miért van szüksége a lelkésznek a gyülekezet nevelő hatását igénybe venni. A következőkben lássuk ezt a kérdést még közelebbről.

6. A teológiai intézetben elsősorban a lelkésznevelés elméleti része zajlik le. Az élet azt bizonyítja, hogy a teológián önmagunkba szívott ismeretek nem maradnak meg bennünk abban a formában, ahogy azt elsajátítottuk. Azok átalakulnak bennünk, mint a táplálék a szervezetben. Tehát nem „tarisznyába rakott anyagok“ maradnak, hanem „vérré“, lélekké, magatartássá emésződnek bennünk, amelyekkel így természetesen többek vagyunk. A teológián azonban nem lehet az élet minden előforduló esetére receptet írni az életbe induló lelkészeknek. A kulcsot kezünkbe adták, szellemileg elláttak táplálékkal, a továbbiakban szükséges ismereteket mindenkinek önmagának kell esetről esetre megszerezni a gyülekezetben. Ilyenképpen a gyülekezet a nevelés eszköze lesz a pályára alkalmas lelkészjelölt számára.

Az orvosképző egyetemeken mellett működő klinikákról mondotta a világhírű sebész, Christian Barnard, marosvásárhelyi nyilatkozatában, hogy tulajdonképpen itt dől el, milyen lesz a jövő orvosa.

A lelkésznevelésben az V. évet gyakorló évnék nevezik. Erről is elmondhatjuk, itt dől el, hogy milyen lelkész lesz, vagy lesz-e lelkész a teológiai hallgatóból, hogy találja meg a kapcsolatot a hívekkel, hogy sikerül a gyakorlatba való elindulás — ez dönti el a kérdést.

A gyakorlati szempont már kezdetben foglalkoztatta az egyház vezetőit. A lelkészjelöltek számára az egyház a múltban azt rendelte, hogy mielőtt papi állást foglalna el, tanítson három évig valamelyik egyházközségben mint mester.¹² Ennek ha nem is az volt a fő célja, hogy a gyakorlatot jobban elsajátítsák, mégis az eredmény minden bizonnyal e szempontból sem maradt el.

Az Egyházi Képviselő Tanács 964—1908 sz. alatt „a papnevelő intézet fejlesztését elkerülhetetlennek tartja“. A Főtanács a kérdés megoldásába, nagyon helyesen, bevonja az egyházköröket is. „Így jut el a kérdés a lelkésznevelésben érdekelt egyházközségek közvetlen közelébe.“ A körök érdeklődő bekapcsolódásának eredményeképpen megállapítást nyer, hogy „a Papnevelő Intézet feladata gyakorlati és tudományos. Gyakorlati annyiban, hogy gondoskodni kell a papok előkészítéséről... Hogy az Intézet ezt az átalakító és hasznos munkát teljesíthesse, szükség van olyan tanárookra, akik a papi hivatást maguk is szépnek tartják, azért lelkesednek. De ezek a tanárok egyben a tanuló ifjakat is kell hogy szeressék, s a velük való érintkezésben már előre tanítsák meg saját példájukkal is a leendő hívekkel való bánást.“¹³

A gyakorló év bevezetésével, szabályozásával foglalkozik többek között az 1928. és az 1931. évi Főtanács is. Ennek eredményessége azonban akkor lenne ideális, ha mindenki egy gyakorlott lelkész mellett tölthetné ezt az időt, nem pedig egy rendezetlen viszonyok között maradt kis egyházközségben, ahol sokszor nehezebb a szolgálat, mint egy jól megszervezett gyülekezetben. Jó lenne, ha mindig, mindenütt lehetőség lenne a lelkészjelöltet egy-egy szomszéd lelkész felügyeletére rábízni, vagy az esperesnek alkalma volna közvetlenebb, szorosabb befolyással lenni a lelkészjelölt gyakorlatban való elindulásánál.

Így azonban még mindig nem oldódnék meg a kérdés teljesen. Ez inkább egy átmenet lehetne az intézet és a gyülekezet között. A tulajdonképpeni és egy életre szóló iskola a gyülekezet maga marad, aki a maga szolgálatára, a maga fejlődésének érdekében neveli a lelkészt és ahol „a jó pap holtig tanul“.

Akkor érzi meg mindenki ennek a jelentőségét, amikor már teljesen a „maga lábán jár“, és a „maga száját égeti meg“, az eredményt pedig a „maga körmével“ vívta ki.

Nem lekcicsinylendő tényező a magunkra utaltság érzete, mert ilyenkor az ember „csatarendbe állítja minden erejét“. Amikor már nem fogják a kezünket, akkor tanulunk meg járni, amikor már nem súg senki, akkor tanulunk meg igazán beszélni, amikor a mi lelkünk fogja fel az evangélium hangját, akkor tudjuk azt teljes szívvel továbbadni.

Így jutunk el az önnevelés magaslatára.

7. Úgy érzem, itt egy alapvető fontosságú tényezőt külön is ki kell emelni. Ha nem is minden lelkész ismeri be, de a lelkész életében a gyülekezet mint hiterősítő tényező is komolyan számításba jön.

Amint a teológiai nevelés nem tudja a gyakorlati kérdést önmagában megoldani, úgy nem tudja a hit kérdését sem eldönteni. Lehet valaki a teológiai tudományok kitűnő ismerője, de ez nem jelenti azt, hogy egyben ugyanilyen hívő lélek is. Lehet valaki teljesen járatlan a teológiai tudományokban, de ettől függetlenül rendíthetetlen hitű egyénisérré.¹⁴

A lelkésznek a hitben a legerősebbnek kell lennie, a legtöbbet kell adnia a szcszékéről, a lelkipásztori gondozásban és a katekizációban egyaránt. De mit tegyen a lelkész, ha hitben szegényebb, mint általában a gyülekezete. Van ilyen is, és ezt nem szabad elhallgatni. Nem mindenki jut a lelkészi pályára a legideálisabb úton. Az élet azt igazolja, hogy az ilyenekből is lehet jó lelkész, ha a hiterősítő tényezőkre rátalálnak, és igénybe veszik azt.

Tekintsünk Balázs Ferencre: „Arról szó sem lehetett, hogy másoknak vagy magamnak gazdag, erős vallásosság forrása lehessen. Baj lett volna, ha ennél tovább nem jutok. De egy új vallásosság elemei már ott szunyadtak bennem. Azokat lassanként öntudatra hoztam. Szinte magam sem vettem észre, s már olyan erős hitem támadt, hogy egész életemnek ez adott jelentőséget.“

Unitárius egyházunk már születésekor elkötelezte magát a hitszabadsággal. Így a különböző gyülekezetekben, a hit különféle változatával találkozunk. A lelkésznek nagyon tapintatosnak és türelmesnek kell lennie, nehogy hitében valakit megbántson. Fel kell mérnünk a gyülekezet tagjainak hitét, hogy tisztán láthassunk. Ezt a lelkipásztori gondozás keretében lehet elvégezni.

Tudnunk kell azt is, hogy „a vallás, mindig egy és ugyanazon időben, más és más volt a népnél és a papi osztálynál“.¹⁵

Balázs Ferenc például a maga gyülekezete vallását vizsgálat alá vette, és megállapította, hogy a nép hite „sors-Isten hit“. Ezt kell átépíteni egy teljesebb hitté. „Úgy érzem — írja —, hogy az én vallásom gerincet fog adni a sors-Isten hitének, és teljessé fogja tenni a mindeneket betöltő lélek-Isten szent misztériumával.“¹⁶

S az eredmény: „Tudomásul veszi, hogy az én hitem valamennyire más lehet, mint az övé. De azért az én felgyúló fáklyám tüzénél lángra gyújtja az ő gyertyáját is. Mindenki ég, buzgolkodik, világos, Istennel szemlél a maga természete szerint... Áldott legyen az, aki lelke lángjával felgyújtja a már-már kialvó tüzeket. S gyertyát talán csak gyertya tud meggyújtani? Láng legyen az, akármilyen láng, vörös vagy fehér, reszketés vagy bátor izzású! Látván az ő hitét feléled az enyém is.“¹⁷

Milyen tulajdonságokkal kell rendelkeznie a lelkésznek ahhoz, hogy a gyülekezet nevelő hatását értékesíthesse?

a) Elsősorban alázatosnak és bölcsnek kell lennie, hogy ne lássa magát csálthatatlan tekintélynek, hogy az igazságot bárhonnán, bármilyen köntösben jön, el tudja fogadni, de mindig józanul tudjon ítélni a közvéleménnyel kapcsolatosan. Itt újra utalok Balázs Ferencre. Életének legnagyobb hibája a türelmetlenség volt, mely önmagával és másokkal szemben egyaránt éreztette hatását. „Türelmetlen voltam, egyszerre akartam mindent... ma tudok várni, tudok lépést tartani az ekét húzó ökörrrel, s a fű növekedését is gyorsnak találom.“¹⁸

Ehhez hozzáadni nincs mit. Mindenkinek lehet már vagy lesz majd tapasztalata erről, hogy megfogalmazzuk: türelem nélkül ne próbáljon a lelkészi pályán senki munkálkodni.

b) A lelkész munkáját minden tekintetben megkönnyíti, ha megnyerte a gyülekezet bizalmát.

Bizalmat kell ébreszteni ahhoz, hogy véleményüket a hívek önmagukról, rólam, az életről elmondhassák. Ennek érdekében vigyázni kell a titoktartásra. Ha a hívek bizalmával egyszer visszaéltél, többé hiába várod, hogy lelküket kitárják előtted.

A lelkész mindenkihez a közvetlenség hangján kell szóljon. Az ember lelke nagyon érzékeny, s a hivatalos hang, a színpadias szólam, a felsőbbrendűségi érzés azonnal észrevevődik rajtunk, és elveszítettük a hívek lelkéhez vezető utat.

A bizalom a lelkész tekintélyétől is függ. A tekintély a lelkész megjelenése, életkora, öltözködése, modora, egyéni, illetve családi élete, jellemének függvénye.

A külsőségekre különösen érzékenyek a hívek. „Látványosság kell, egész testének valami, a szemének is, a fülének is, hogy teljék meg a szeme gyönyörűséggel... füle mennyei hangokkal, az orra tömjénnek vagy virágnak illatával.“¹⁹ „Kell a pap méltósága, szép, fekete ruhás, csendes járása, tiszteletet parancsoló beszéde.“²⁰

Idézhetnék tovább is, de gondolom, ennyi is elég ahhoz, hogy felfedezzük, hogy a külsőségeket sem szabad figyelmen kívül hagyni, még akkor sem, ha mi is sokszor ezt a tényt úgy könyveljük el, mint ahogy azt Balázs Ferenc tette.

Mindenek fölött itt is a jellem a legfontosabb. A kitartó munka, a becsületesség, a szorgalom, a népszerűség, érette minden áldozat meghozása, a szolgálatok lelkiismeretes elvégzése, a felmutatott eredségek idővel meghozzák a tekintélyt a legfiatalabb lelkész számára is, aki gyermekként került a bajszos emberek gyülekezetének élére, még akkor is, ha szájából a kezdet kezdetén valamikor a szavakat, a nagy tervekkel gyanazkodva is fogadták.

c) Arra természetesen gondolni sem lehet, hogy egy életen keresztül lelkész és gyülekezet között ne legyenek véleményes különbségek. Mert sem a lelkésztől, sem a gyülekezettől nem lehet azt várni, hogy kritikátlanul egymástól mindent elfogadjanak. Így a pásztor csak szolga lenne, a gyülekezet pedig bólogatójánosok összessége.

Legtöbbször az új bevezetése, a fejlődés útján való előhaladás jár megrázkódtatásokkal. Egy fontos szabályt kell tudni és érvényesíteni: lelkész és gyülekezet egymásnak nem lehet ellensége, rosszakarója. Másként az ellentétek hamar elmélyülnek, az elfogultság, az előítélet elvakít, hamar téves útra terelődik az élet. Ennek az egyszerű ténynek a világosságánál kell minden vitás kérdést megvizsgálni.

d) A lelkész pozitív beállítottságú ember kell legyen. Az igazságot hirdetni inkább, mintsem mindig a hamisságot ostorozni. „Gyakran kell kiemelni az igazságot, mint cáfolni a tévedéseket; egyfelől azért, mert az igazság feltüntetése a tévedés cáfolata; másfelől azért, hogy kitűnjék, hogy az a tanítás a béke és a szeretet tanítása, hogy a hallgatókat nem

vetélkedésre és háborúskodásra ösztönzi, hanem az élet javítására és a mások iránti testvéri szeretetre.⁴²¹

A hívektől tanuló lelkész hamar rájön arra, hogy ami megvan, azt lehetőleg meg kell tartani, vagyis kevesebbet rombolni, inkább építeni. Amit építünk, az mindenképpen jobb kell legyen annál, ami esetleg lerombolandó lenne. Így az új nyilvánvalóan fölöslegessé teszi a régit, s az magától is eltűnik.

Vannak szokások egyházközönségi életünkben, amelyek elavultak, nem férnek össze, látszólag, hitelveinkkel, de mégsem szabad radikálisan fellépni ellenük, mert annak elvetése nagy törést okozna a gyülekezetben. A hívek nem teologizálnak, ők sokkal inkább éreznek, hisznek vagy nem hisznek. Ilyenformán hitükhöz gyakran azok a felesleges sallangok is hozzátartoznak, és netalán ha letépjük azokat, kitéphetünk könnyen valamit hitük lényegéből is. (Megemlíthetném itt a következőket pl.: eklézsiakövetés, jégverésünnep, Úrnapja, halottvirrasztással kapcsolatos szokások, gyertya stb.) Ezeket okosan az időre kell bízni, mint olyant, amit majd az lassan megold. „Sokan vannak, különösen asszonyok, akik szóról szóra elhiszik a csodákat... Őket nem botránkoztattam meg azért, hogy az ilyen tudománytalan hit ellen szót emeljek... Az volt a célom, hogy megtöltsem a lelküket új hittel, hogy az észrevétlenül szorítsa ki a régit.”⁴²²

e) A lelkész legyen inkább a gyakorlati vallásosság embere, mint az elméleti vallásosság képviselője.

„A gyülekezet kegyes lelkészei, mint a nyáj példányképei, (1 Kor 4, 16; 11, 1; Filip 3, 14) többet építenek, mint a tudós félkegyesek; úgy-hogy a kegyes férfiú a tudósnál többre becsültessék.”⁴²³

Ma a teológiai ismeretek és a gyakorlati vallásos élet szempontjából beszélhetünk a tudós és kegyes lelkész típusról.

Nincs nagyobb félszegség a Bibliában való tájékozatlanságnál, és semmi sem visszatetszőbb, mint amikor kilátszik a palást alól a lelkész hiányos ismerete, különösen az ő szakterületén. Ezen felül a gyülekezet joggal várhatja, hogy az általános műveltség területén is a lelkész elől legyen, különösen a falusi gyülekezetben. Mégis ennél fontosabb a gyakorlati vallásos „kegyesség“.

Tapasztaltam azt, hogy a gyülekezet nem teologizál, ahogy ezt fennebb megjegyeztem. Ezt nekünk tudni kell. A teológia részletei nem szívdóznak be a hívek közé. Nemigen ismerik a teológiai rendszereket és elméleteket. Vegyes felekezetű gyülekezetben lehet ezt szemlélni nagyszerűen, ahol a hívek ún. hittani tételeiből következtethető gyakorlati valláserkölcsei élet színei nem különböznek. „A vallás mint benső lelki élmény egyetemes jellegű: alkotóelemeiben, lényegében mindig, minden emberben egy és ugyanaz. A teológia azonban korok és vele foglalkozó emberek értelmi nívója szerint külön folyton változik és különbözik. A vallás egyesít, a teológia megkülönböztet, elválaszt egymástól. A vallás békességet hoz és szeretetet ébreszt, a teológia azonban sokszor szenvedélyeket táplál, gyűlöletet szít, a féltékenység magvait hintegeti.”⁴²⁴ A teológia éket ver hívő és hívő, lelkész és hívő közé. Véleményem szerint ezzel számolni kell, nehogy elszakadjon a lelkész híveitől a túlzásba menő teologizálással.

Legyünk tudósok, amennyiben lehetünk, de a gyülekezetben ne tudósodjunk túlzásba menően. Legyünk inkább „kegyesek“, a mindennap vallásának hirdetői, főleg gyakorlói, ahogy általában a gyülekezet jobbjai teszik.

Ilyen körülmények között megszerezzük magunknak azt az előnyt is, hogy a felekezetek közötti béke folyton erősödik, a vallások közötti különbségek, elválasztó tényezők elveszítik jelentőségüket, a hangsúly a gyakorlati vallásosságra tevődik át, s az emberek függetlenül attól, hogy milyen a hitük, vagy van-e hitük, egymással összhangban élhetik az értékes emberi életet.

Így a „kegyességet“ gyakorló lelkész közös nevezőre jut a különböző hitet és világnézetet valló emberekkel, s megtartja mindenkivel a jó kapcsolatot.

f) Semmi esetre sem következik ebből az önképzés elhanyagolhatósága. A lelkésznek minden szószéki szolgálata alkalmával adni kell, s lehetőleg mindig újat. Azonban csak az adhat, akinek van, és csak annak van, aki szerez. A gyülekezet nevelő hatása természetesen nem pótolhatja az önképzést. „Ne gondoljátok azonban, hogy az intézetből hozott tudománnyal évek hosszú során át táplálhatjátok a ti gondjaitokra bízott lelkeket. Az iskola megadja a tudományok kulcsát mindazoknak, akik ott nem haszontalan töltik éveiket; de a kulcs hamar megrozsdásodik, s használhatatlaná lesz, ha onnan kilépve szegre akasztjátok, ha a lelkési lakba behelyezkedve a tudományért többé nem töritek magatokat... Gondoljátok meg, hogy az frott és nyomtatott könyvek mellett még sok könyv van, ezer meg ezer változatban jelennek meg előttetek. Ott van a természet, a történelem, az élet és az emberi természet nagy könyve, amelyekből folytonosan tanulnotok kell“ — olvashatjuk Ferencz József püspökünk egyik lelkésszentelési beszédében.²⁵

Az önképzéssel válik teljessé a gyülekezet általi önnevelés. Az önképzésnek számtalan lehetősége van. Mindenkinek van egy speciális érdeklődési köre az általános műveltség területén, amit a gyülekezeti munka közepette jó időbeosztással kielégíthet. Az emberi kultúra története nem egy lelkészt tart számon, akik az általános emberi kultúra élmunkásainak sorában tevékenykedtek a haladásért. Nem kívánok itt kitérni különösen a részletekre, de hadd utaljak minden különösebb hangsúly, rendszer nélkül egypár olyan közismert névre, mint például Kriza János, Benkó József, Martin Luther King, akik az irodalomban, a társadalmi igazságért vívott harcban, népi értékeink feltárásában kimagasló helyen állanak.

Most, amikor példamutató lelkészek neveit emlegetem, minduntalan Balázs Ferenc képe áll előmben, úgy, ahogy azt könyvében bemutatta, és ahogy a róla szóló visszaemlékezések velem megismertették, és akit e helyen ki tudja hányadikszor idézek. Az ő könyvét a gyakorló lelkész kézikönyvének neveztem, amit mindannyiunknak naponként olvasni kellene, hogy lelkétől lángot fogjunk, meglássuk önfeláldozó prófétai küzdelmét, tévedéseit elkerülhessük, hogy megtermékenyítse lelkési mivoltunkat az ő egyénisége, hogy értékelni tudjuk azokat az eredményeket, amelyeknek ő csak magját hordozhatta, de amelyek ma mindennapi életünk valóságai lettek, mint országunk, népünk gazdasági, művelődési vívmányai: bizto-

sítás, gépesítés, tejszövetkezet, műtrágya, gyümölcsfaültetés, parkírozás, vízvezeték, téli tanfolyam, öntözéses gazdálkodás, napközi otthon, villamoság, gyümölcsfeldolgozás, játszótér, nyerscukorgyár, kenderfeldolgozás, gazdasági szakértő a falunak, kultúrház, orvosi ellátás, téli fürdőház, könyvkiadó, román, magyar és szász diákok közös kirándulásai, vándorkönyvtár, falusi kis háztartások, népművészeti kiállítás, gazdakongresszus, linoleum-metszés, de mind fel sem lehet sorolni. Arról is egy külön tanulmányt lehetne írni, hogy miket tervezett, miket sikerült megindítani, mi maradt meg, de főleg arról, hogy amit ő csak mint „álmok szalmáját csépett“, ma már valóság lett a nép vezetőinek irányítása mellett.

Ez azonban — mondhatjuk — csak a kivételes emberek tulajdona. Igaz, de álljunk meg tisztelettel szellemük előtt, legyünk hálásak a koruknak, mely sok mindent megoldott a nagy tervekben, néhol még többet is, amit pl. egy sápadt arcú, álmódózó, kűszkű unitárius lelkész akart, becűljük meg ezeket az eredményeket.

JAKAB DÉNES

JEGYZETEK

¹ Az R.SZ.K. Unitárius Egyház Szervezei Szabályzata. Cluj. 10. Vö. Szentábrahámi Mihály: A keresztény hittudomány öszeg az unitáriusok szerint. Latin nyelvből fordította Dörzsi Károly. Kolozsvár, 1899. 331.

² Négy száz Ev 1568—1968. Kolozsvár, 1968. 7.

³ Szentábrahámi Mihály: i.m. 378.

⁴ Balázs Ferenc: A rög aiat.

⁵ Uo. 159.

⁶ Szentábrahámi M.: i.m. 382.

⁷ Dr. Kiss Elek: A vallás és erkölcs unitárius nézőpontból. Keresztény Magvető, LVIII. évf. 10.

⁸ Uo. 385.

⁹ Az R.SZ.K. Unitárius Egyház Szervezei Szabályzata. 7.

¹⁰ Szentábrahámi M.: i.m. 385.

¹¹ Az Unitárius Egyház Főtanácsának... jegyzőkönyve. Cluj—Kolozsvár, 1923. 23.

¹² Dr. Boros György: Az Unitárius Teológiai Akadémia fejlődésének története. Kolozsvár, 1916. 29.

¹³ Uo. 19.

¹⁴ Dr. Csiki Gábor: Vallás és teológia. Ker. Magv., LVII. 29.

¹⁵ Dr. Kiss E.: i.m. Ker. Magv., LVIII. 18.

¹⁶ Balázs F.: i.m. 92.

¹⁷ Uo. 104.

¹⁸ Uo. 50.

¹⁹ Uo. 219, 222.

²⁰ Uo. 227; vö. Szentábrahámi M.: i.m. 384., 20. §.

²¹ Szentábrahámi M.: i.m. 382.

²² Balázs F.: i.m. 103.

²³ Szentábrahámi M.: i.m. 380.

²⁴ Dr. Csiki G.: i.m. Ker. Magv., LVII. évf. 30.

²⁵ Az Unitárius Egyházi Főtanács jegyzőkönyve. Kolozsvár, 1910. 133.

MŰEMLÉKEINK ÉS VÉDELMŰK

A címet pontosabban így kellett volna megfogalmaznunk: Műemlékeink és azoknak *részünkről* történő megvédése. Így sokkal közelebbről látjuk, hogy itt olyan *sajátos egyházi feladatról* van szó, amelyet még akkor sem utalhatunk át az állam feladatkörébe, ha történetesen az egyházi műemlék megújításában, restaurálásában az állam, annak műemlékvédelmi bizottsága és megyei, illetve helyi szervei is kiveszik részüket. Az egyházi műemlékvédelem a mi *legsajátosabb egyházi feladatunk*; fogalmazzunk még konkrétabban: a lelkész feladata, aki felelős, hogy az egyházközséghez tartozó egyházi műemlék — templom, annak műértékű felszerelési tárgyai — meg ne rongálódjanak, műértéküket felelőtlenségünk vagy hanyagságunk folytán el ne veszítsék.

Miután tudjuk, hogy a műemlékvédelem a mi feladatunk, nézzük meg közelebbről: mi a műemlék, és melyek azok a feladatok, amelyeket műemlékeink megvédése, megóvása, helyreállítása érdekében nekünk magunknak kell elvégeznünk.

Hazánk minden tájegységében, legeldugottabb erdőrejtekében, sőt, sokszor éppen ott (!) vannak műemlékek. Az elmúlt századok kőbe-fába épített, kőre-fára vésett, papírra írott, vászonra varrott, ércebe mívelt emlékei ezek. Nép, ország, egyház, kulturális, művelődési szint mértékjelzői ezek, és miután hazánk különös tekintettel van mindenre, ami népi, amit a nép alkotott az elmúlt évszázadok óta ezen a földön, mi, az egyház is örömmel állhatunk be azok sorába, akik sok-sok anyagi áldozattal, tudományos hozzáértéssel és felméréssel mindent megtesznek, hogy minden épségben maradjon, amit átörököltünk ősainktől, és amire akár a régészet, akár az építészet, akár az ábrázoló műbecslés, akár az irodalomkritika kimondotta: műemlék.

A műemlékvédelem országos központi szerve a Műemlék Bizottság, amely hazánkban 1951-ben 46. számú minisztertanácsi határozattal szerveződött, s mely egyedül jogosított annak kimondásában, hogy a régi emlékek közül mi az, ami műemléknek nyilvánítható. A második feladata ennek a központi szervnek, hogy ellenőrizze a műemlékek megóvását a pusztulástól, sürgős intézkedéseket tegyen azok restaurálására. Az elmúlt kormányzati rendszerek hazánkban is mérhetetlen károkat okoztak igen sok műemlékünk elpusztításában egy helytelenül értelmezett és — saj-